

Pred nama je monografija na 298 strana, sastavljena kao rezultat sporazuma između glavnog direktora Etnografskog muzeja u Budimpešti i Etnografskog instituta Slovačke akademije znanosti.

Janos Manga piše o obiteljskom životu i o posebnim zgodama u obitelji, kao što su rođenje i krštenje, upoznavanje mladih, zaruke (zđávke) i sl. Donosi i svatovske pjesme i note.

Zatim opisuje običaje i vjerovanja oko umiranja i pogreba; običaje vezane uz važnije dane u godini i uz blagdane, i donosi tekstove i note pjesama u vezi s tim danima.

Radnja Vilmosa Dioszegija daje opširan pregled narodnih vjerovanja, i to u vezi s prirodnim pojavama, zvijezdama, zatim o raznim osobama s natprirodnom moći, kao što su **božik**, **zmok** (pile iz prvog jajeta crne kokoši koje se izleglo pod pazuhom: ono donosi sreću), **vještica (bosorka)**, **avet (mátoha)**, **(svjetlo)**, **kresnik (látos)**, **pačetni ljudi (vidovnjaci)**, a manje su važni **ababinec**, **betah**, **piti mužik**, **šikimiki** i **topenec**. Postoji i vjerovanje u uroke. Dalje iznosi vjerovanja u vezi s porođajem i malom djecom, u vezi s kandidatima za brak i vjerovanja oko braka, oko smrti i pogreba, zemljoradnje i stočarstva, peradi, ishrane, gradnje kuće, domaćih radova i zanata.

János Koppány piše o dječjim igrama zemljom, blatom, o igri s nožićem, o skakanju, igri s gumbima, pikulama, pa i novcem.

Aurél Vajkai donosi vrlo iscrpan i bogato ilustriran rad o gradnji i uređenju kuće i dvorišta.

Monografija se završava s dva opsežna rada s mnogo ilustracija iz područja poljoprivrede, odnosno stočarstva. Marietta Boross daje **Konture razvoja poljoprivrede Tótkomlósa između 1828. i 1959. godine**, a György Tábori izvještava o stočarstvu u Tótkomlósu.

U prva dva sveska iza svakog rada rezime je na engleskom jeziku. I legende slika donose se ne samo na mađarskom nego i na engleskom jeziku. U trećem svesku rezime su na slovačkom i njemačkom jeziku, a dosljedno tome i legende slika pisane su na mađarskom, slovačkom i njemačkom jeziku.

Bela RÖMER

NÉPI KULTÚRA-NÉPI TÁRSADALOM, A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi kutató csoportjának evkönyve VII. Főszerkesztő ORTUTAY GYULA, Akadémiai Kiadó, Budapest 1973, 413 str.

Između 1968. i 1973. godine objavljeno je pet tomova ove edicije s područja etnologije i folkloristike, bogatog sadržaja i prvorazredne opreme. S obzirom na profil časopisa u kojem se objavljuje ovaj prikaz, ovdje će biti prikazani samo radovi s područja folkloristike.

I. svezak, 1968. godina

U vrlo iscrpnom radu Manga Janos daje povijest duhačkog instrumenta **duda**. Upotrebljavao ga je već Neron, a vjerojatno su ga poznavali Mađari već u doba dolaska u Panonsku nizinu. Prvobitni naziv instrumenta izvodi se iz arapske, odnosno iberske riječi **gaita**, odavde u turski, pa u navodno ovim putem: iberska riječ **gaita** prešla je španjolskim posredstvom u arapski jezik, odavde u mađarski jezik. Svakako se u toponimiji i u osobnim imenima u vremenu od XIII. do XV. stoljeća u Mađarskoj nailazi na nazive **gayd**, **gaydos**. Od sredine XVI. stoljeća sve više se nailazi na naziv **duda** (navodno iz turske riječi **duduk**, **düdük**). Instrument je bio veoma omiljen kod svih staleža, počev od dvora, preko feudalne vlastele i vojske, pa do stanovnika gradova, do seljaka i pastira. Zadnjih sto godina **duda** postaje isključivo instrument narodne muzike, ali ga danas sve ima manje. Autor izvještava o poznatim **dudašima**, i to na osnovi literature i vlastitog terenskog istraživanja. Daje opis pojedinih tipova **dude** (šteta što ovaj dio teksta nije popraćen ilustracijama — crtežima), govori o izradi i upotrebi instrumenta, te o pripovjetcima u vezi s magičnom moći koja se često pripisuje ovom instrumentu. Ni je izostavljeno ni gradivo susjednih naroda. Tako se opisuju i mješnice, **gajde** i **dude** kod nas.

Autor **Istvánovits Márton** pristupa ispitivanju gruzijskog hajdučkog folkloru prikazom monumentalnog spomenika **Arsena Odzelasvilija**, kojega je ubila carska policija četrdesetih godina

prošloga stoljeća. Narodna poezija ga predstavlja kao borca protiv socijalnog ugnjetavanja, dok ga »hajdučka romanika« pretvara u nacionalnog heroja.

Poseban položaj gruzijskog naroda, koji ga je primoravao da se 400 godina bori protiv agresije turskih i kavkaskih gorštackih naroda, sve do granice svoga istrebljenja, stvara neprekidan niz herojskih borbi. Te borbe ostaju opisane u folkloru gruzijskog naroda, a nikako u službenoj povijesti ili profesionalnoj (tada feudalnoj) književnosti ili umjetnosti, budući da su junaci tih borbi gruzijske narodne mase.

»Junacko-povijesna balada« reprezentativna je estetska forma gruzijskog folklor. Ovdje je i početak antifeudalnog folklor, čija je zadnja velika postaja hajdučka poezija. Povijesna društvena stvarnost uvjetovala je da taj folklor ne stagnira i da sve nove pojave života postanu predmetom estetske spoznaje. Tako se unutar junackih balada pojavljuje novi junak, kojega međutim već treba prikazati novim umjetničkim metodama, prvenstveno s epsko-lirskog područja.

Novi tip junaka, hajduk (bandit d'honneur, blagorodnij razbojnik, itd.), vrhunac je antifeudalnog folklor. Prvi poznati junaci ovoga tipa gruzijskog folklor jesu — na prilično originalan način — žene, koje se u odnosu prema Istočnoj Evropi pojavljuju s karakterističnim zakašnjenjem, koncem XVIII. stoljeća. Folklor je sačuvala ime na triju djevojaka kmetskog staleža koje su postale hajduci bježeći od nasilja feudalnog gospodara. Preostale pjesme (nije zabilježeno da li su se pjevale ili samo recitirale) skoro su bez iznimke lirski komentari, sjećanja, i prvenstveno su biografskog karaktera.

Autor dalje prikazuje primjere pjesama, povijesnu građu, motive, analize i probleme strukture. Analiza gradiva protkana je razvojem društvenih odnosa, što sve daje prominentnu vrijednost radu.

Diószegi Vilmos, na osnovi rasprostranjenosti vjerovanja u mitsko biće »markoláb« (koje »jede« Mjesec i Sunce i time uzrokuje pomrčine) pokušava utvrditi granice i radijus djelovanja etnokulturalne grupe Palóca u Ma-

darskoj i izvan granica Mađarske. Rad je prilog seriji znanstvenog istraživačkog rada o etničkim grupama, koji je pokrenuo Ortutay, prihvatio Tálasi i izlagao ga u svučilišnim predavanjima više godina, a Gunda svojom studijom o integraciji kulture i formiranju etničkih grupa. Ove radove nastavljaju Kodolányi, Barabás, Vajkay, Dömötör, Morvay i drugi. Oslonac Diószegijeva rada je vjerovanje u »markolaba«. Tu pojavu istražuje od kraja XVIII. stoljeća, zatim istražuje sadašnje stanje na osnovi terenskog rada i gradiiva **Etnografskog atlasa**. Spominje i pokušaje da se riječ »markoláb« izvede iz slavenske riječi vukodlak, ali se ovdje nailazi, među ostalima, i na poteškoće fonetske prirode.

Cs. Pócs Éva izvještava o terenskom radu o bilježenju tekstova zaklinjanja i vraćanja, s namjerom da se dođe do građe, koja bi omogućila sistematizaciju. Tako se dolazi do grupe formula gdje su riječi vezane za određene kretanje, do tekstova kojima se nešto predskazuje, do pjesama i stihova vezanih za određene dane ili običaje, kojima se želi neko dobro, odnosno zlo, do dječjih pjesmica kojima djeca izražavaju neku želju itd. Nagovještava se tipična sistematika tek nakon analize cjelokupnog sabranog materijala. Sljedeća faza rada treba da bude istraživanje porijekla tekstova zaklinjanja i vraćanja.

II—III. svezak, 1969. godina

Kovács Ágnes autor je većeg rada o izvorima mađarskih narodnih pripovijedaka tiskanih u XIX. stoljeću, koje su zabilježene na terenu i u XX. stoljeću. Ovdje se opisuje rad Lászlóa Aranya kao zapisivača narodnih pripovijedaka, i to posebno dječjih.

Nagy Hona, obrađuje pitanja međunarodnih veza s vrsta mađarskih pripovijedaka s motivom općeg potopa. Gradivo za usporedbu uzima se iz radova Dánhardta i Utleyja. Analizom pripovijedaka utvrđuje da su od 33 mađarske varijante 23 etiološke naravi, što je i inače karakteristično za ove pripovijetke.

Szemerkényi Ágnes poziva se na sve češći zahtjev u međunarodnoj folkloristici da se nađe zajednički naziv za folklorne tvorevine kao što su poslo-

vice, izreke, uzrečice. U časopisu »Proverbium« Kuusi predlaže termin proverbium. Autorica napominje da ovaj naziv nije nov jer se upotrebljavao već u srednjem vijeku, a upotrebljavali su ga i stari mađarski zapisivači. Tako je Erdélyi János 1851. god. predložio zajednički naziv »proverbium«. Poziva se na radove G. Permjakova, koji je analizirajući 7000 proverbija kod 72 naroda došao do zaključka da su to »znaci između određenih odnosa ili situacija« te da svi proverbi grade logičnu cjelinu. Oni su logična, misaona cjelina, pojedinačna logični sud. Autorica smatra da bi bilo korisno kad bi se i mađarsko istraživanje proverbija uključilo u radove ove vrste.

Küllös Imola iznosi da je pored deskriptivne sistematizacije i izrade kataloga blaga narodne poezije potrebno istraživati i njene povijesne premise, uz dosadašnje podjele prema predmetu, centralnom motivu, formi. Nova antologija mađarskih narodnih pjesama u redakciji Ortutay — Kalona dat će određenije predodžbe o grupama narodnih pjesama. Kao najbolja metoda istraživanja pokazuje se usporedna povijesna metoda. Ispitujući rukopisnu narodnu poeziju, dolazimo do ove sheme: od XV. stoljeća lirске ideje u epskoj formi; od XVII. do XIX. stoljeća prepisivanjem i usmenom tradicijom ponestaju tradicionalne obavezne početne i završne strofe, polako nestaju narativni i filozofski detalji. U folkloru ostaju samo oni stihovi koji predstavljaju najizrazitije, najopćenitije osjećaje, dakle ostaje lirska jezgra, lirski zamisao.

Donosi nekoliko primjera s karakterističnim sižeom pjesme.

Hoppál Mihály izvještava da su narodne umotvorine kojima se plaše djeca prvi put objavljene u prošlom stoljeću. Autor toga djela smatra da su »bauci« mitološka bića o kojima je zabilježeno u okolici Segedina. 1967. godine počelo je sistematsko popisivanje ove građe, i sada se raspolaže podacima iz više od 600 sela u Mađarskoj.

Jávor Katalin izvještava o »žen-skom fašniku« u selu Mátraalmás. Običaj da žene priređuju zabave za sebe bio je rašireniji u prošlosti, a zabilježen je već u XV. stoljeću. Podaci su zabilježeni i za vrijeme fašnika 1967. i 1968. godine u Mátraalmásu, selu sa

slovačkim stanovništvom. Žene se za krabulje, obuku se najčešće kao muškarci i obilaze selo. Ulaze u kuće gdje ima koji muškarac i hoće da ga »obriju«. Muškarci koji puta pobjegnu, sakriju se čak i na pod. Kod »brijanja« namažu mu lice brašnom, pašom za zube i sl. Kao zrcalo drže mu korpu ili se okrene žena i pokazuje »zrcalo« (odjevena). Za »brijanje« dobiju plaću i taj novac upotrijebe za zabavu, koja počinje uvečer. Na zabavi se pije (navodno umjerenio), pjeva i pleše. Muškarci nemaju pristupa, a kada bi se koji usudio ući, zlo bi prošao: nekada su ga znale svući do gola i izbaciti na snijeg. Kasnije mu se oduzimala samo kapa. U novije vrijeme u povorkama se pojavljuju i svatovi s mladencima obučanima u svatovsko ruho.

Diószegi Vilmos daje smjernice za istraživanje svijeta vjerovanja Mađara u vrijeme dolaska u Panonsku niziju. Smatra da treba izvršiti analizu iz sinkronog i dijakronog aspekta. Filničke pojave mađarske narodne kulture treba usporediti s odgovarajućim pojavama okolnih naroda. Genetske osobitosti pak treba povijesnim podacima dokazati (ili bar učiniti vjerojatnima). Ovom metodom može se utvrditi svijet vjerovanja starih Mađara, ali se ne može ustanoviti da li neka pojava pripada ugroffinskoj, eventualno uralskoj osnovnoj kulturi ili kasnije upoznatom turskom kulturnom sloju.

U ovoj studiji autor je sebi postavio zadatak da točnije odredi porijeklo motiva »stabla svijeta« kod Mađara. Autor je već ranije objavio studiju u kojoj utvrđuje da predodžba o stablu svijeta spada u pretkršćanska vjerovanja Mađara. Po toj predodžbi to stablo povezuje donji, srednji i gornji svijet (po uzoru na predodžbe naroda kod kojih postoji šamanizam). Sada želi utvrditi u koji sloj osnovne kulture starih Mađara spada motiv o stablu svijeta. Opširnijom analizom narodne poezije (tako i **Kalevale**), zatim ukrasnih motiva srodnih naroda, gdje se pojavljuju motivi stabla svijeta sa Suncem i Mjesecom te pticom na vrhu, autor dolazi do zaključka da motiv stabla svijeta spada u osnovnu uralsku kulturu. Taj se motiv sačuvao kod Mađara sve do danas.

Rad je popraćen sa 17 vrlo instruktivnih crteža i 2 fotografije.

IV. svezak — 1970. godina

Küllös Imola daje tipologiju ljubavnih pjesama mađarske narodne poezije. Rad je dio doktorske disertacije u pripremi. Ispitivao je zbirke od XVI. do XX. stoljeća. Analizom raspoložive građe namjerava utvrditi koji se tipovi pjesama nalaze u pojedinim zbirkama, da li je bilo promjena u odnosu pojedinih tipova u toku četiri stoljeća i u kojem pravcu idu te promjene i može li se dokazati neki proces prema subjektivizmu, tj. da li pjesme postaju prisnije. Iznosi podjelu prema osnovnom motivu i sižeju pjesama.

Szemerkényi Ágnes objavljuje prvo poglavlje studije koja će imati zadatak da detaljnom analizom otkrije karakteristične odlike proverbija i da pokuša otkriti određene zakonitosti.

Diószegi Vilmos postavio je sebi zadatak da dođe do etnogenetskih pouka iz predislamskog šamanizma Baraba Turaka, muslimanskih stanovnika zapadnog Sibira. Budući da u prvoj polovici XVIII. stoljeća taj narod dobrim dijelom još nije primio islam, postoji mogućnost da upoznamo njihov predislamski šamanizam. Autor donosi iscrpne citate iz ruskih izvora — iz radova putopisaca, naročito Messerschmidta, zatim izvještava o radovima Tokareva, Khramove i drugih koji su davali vrlo iscrpne analize, specijalno crteža šamanskih bubnjeva kod spomenutog naroda, ali i susjednih i srodnih naroda.

Komparativnom analizom autor dolazi do zaključka da se analogije šamanskih predmeta i predodžbi Baraba Turaka mogu naći kod južno-sibirskih turskih naroda, a najbliže podudarnosti su dali južnoaltajski Turci, tj. altajski Kiži, Teleuti i Telengiti.

Dalje autor donosi komparativni materijal o životinjskim žrtvama, sahranjivanju na zraku, gatanju pomoću strijele i o ambarima za idole kod raznih sibirskih naroda.

Na osnovi komparativnih etnografskih analiza, lingvističkog i antropološkog materijala dolazi se do zaključka da su Baraba Turci nastali od dva etnikuma, i to od Samojedata, točnije selkupskog supstrata koji je asimilirao jeđan turski narod, i to južnoaltajski turski narod koji je govorio tzv. kipčak tipom jezika.

Hoppál Mihály, govoreći o sastavnim elementima kruga vjerovanja, čaranja, uroka, ističe da je zadatak ovoga rada pronalaženje najmanjih elemenata sistema tih vjerovanja, budući da se bez tih elemenata cijeli sistem može smatrati samo hipotezom. Analiza se može usmjeriti ne samo na sastavne elemente nego i na otkrivanje pravilnosti povezivanja tih elemenata (sintaksa), ili na određivanje značenja elemenata (semantika), ili pak na funkciju elemenata vjerovanja unutar cijelog sistema (pragmatika).

Autor naglašava važnost analize teksta koja se u folklornim istraživanjima dosta zanemaruje. Uzima nekoliko primjera od više od 300 raspoloživih tekstova i donosi tabelarne preglede elemenata.

Cilj rada bio je ovoga puta samo određivanje sastavnih elemenata. Nije se moglo prijeći i na ispitivanje odnosa predaja-primanje, što bi inače također dalo poučne rezultate.

V—VI. svezak, 1971. godina

Ovaj svezak sastoji se od dva jasno odvojena dijela. U prvom dijelu nalazi se 11 radova mladih istraživača, koji ovu zbirku posvećuju 60-godišnjici života svog profesora Ortutaya. U drugom se dijelu donosi kompletan materijal (referati, koreferati i diskusije) dvaju zasjedanja etnografske sekcije sovjetsko-mađarske mješovite komisije povijesničara. Prvo zasjedanje održano je u Moskvi od 14. do 16. listopada 1969. godine s temom **Historizam u etnografiji**, a drugo zasjedanje u Budimpešti od 7. do 9. listopada 1970. godine s temom **Pitanja etnosa i etnosocijalnih struktura**.

Među radovima mladih na prvom je mjestu rad **Németha Imre** o etnološkim i sociološkim metodama u istraživanju običaja. Autor podvrgava kritici sadašnju metodu rada pri popisivanju običaja. Dosadašnje metode nisu pogodne za praćenje toka promjene ili nestanka običaja budući da očekujemo od stvarnosti da se organizira tako da na nju možemo primijeniti naše metode. Već pri popisivanju radimo s određenim očekivanjem i ne popisujemo ono što postoji, nego, iako nesvesno, ono što nam je potrebno!

Istraživač ne »radi« sa samim običajem, već kao da ima neku »knjigu snimanja« koja sadrži sve pojave koje su u običaju stabilne, tradicionalne, stereotipne. Taj zapis ostaje mu kao neki »skelet« koji ne daje sliku običaja u svakodnevnom životu budući da njegova »knjiga« nije isto što i običaj. Autor izvještava o načinu bilježenja običaja kada se umjesto kazivanjem kazivača poslužio bilježenjem pri samom izvođenju nekog običaja, i to ili gdje je izvođenje bilo spontano ili gdje su stanovnici sela organizirali izvođenje, npr. pomoću školske djece koja su na osnovu kazivanja izvela neki običaj. Drugi je postupak bio da je prikazan film o nekom običaju, a zatim su se prisutni stariji ljudi ispitivali o njihovim zapažanjima u vezi s onim što su vidjeli na filmu.

Autor naglašava da se razvojna promjena običaja ne odigrava u strukturi tog običaja (koja je tradicionalna i jedva se mijenja), nego u konkretnim životnim situacijama; promijenjeni su mjesto i uloga običaja u strukturi svakodnevnog života.

Analiza je pokazala da je običaj društveno-povijesni proizvod. Autor predlaže da se kao područje istraživanja funkcije običaja uzme struktura svakodnevnog života.

Kósa László-Nagy Ilona, izvještavaju o mađarskom etnografskom istraživačkom radu u Rumunjskoj. Narodna poezija mađarske narodnosti u Rumunjskoj privukla je pažnju već prije 100 godina. Erdelj i Moldavija su neiscrpna riznica folklornog blaga. U pomanjkanju kvalificiranog kadra (etnografija se ne predaje kao poseban predmet) istraživanjem se bave ili stručnjaci srodnih struka, ili samouki zapišivači. Sporadične publikacije naglo su zamijenili opsežni radovi počev od 1969. godine. Autori ističu da etnografska istraživanja mađarske grane u Rumunjskoj zaslužuju posebnu pažnju i znače doprinos potpunom poznavanju opće mađarske kulture.

Küllös Imola nagovijesta pokušaj primjene novih metoda folkloristike. Pitanja koja se najviše postavljaju iz aspekta istraživanja narodne lirike jesu: 1. Mogu li se narodne pjesme koje postoje u varijantama upotrijebiti za strukturu analizu; u potvrđnom slučaju, s koje razine folklornih stvara-

nja, od koje jedinice sređivanja treba poći analiza? 2. Može li konstruirani tip narodne pjesme označavati, odnosno označava li povijesne promjene? 3. Mogu li strukturalne analize pomoći u odgovaranju na takva centralna pitanja kao što su: geneza i tipologija lirskih vrsta, tok stvaranja i varijacija narodne poezije, razlike između tvorevine književnosti i folkloru, uloga ličnosti u postavljanju tvorevina narodne poezije itd.?

Nakon analize primjera i izrade tabelarnog statističkog pregleda autor dolazi do zaključka da ne postoji nijedna metoda koja bi sama po sebi bila dovoljna za rješavanje kompliciranih pitanja folkloristike, pa tako nisu dovoljne ni strukturalističke metode. Međutim, strukturalna analiza skreće pažnju istraživača na one bitne povezanosti čija spoznaja ubrzava istraživanja drugih vrsta.

Filep Antal ukratko se osvrće na opasnosti od sinkrone metode do kojih dolazi nekritičnim preuzimanjem strukturalističkih lingvističkih metoda ispitivanja. Naša struka treba cijeniti radove pionira poznavanja naroda i sve manje može raditi bez postavljanja u povijesnu perspektivu na područjima gdje je izbljeđjela tradicija sve fragmentarnije prisutna. Fragmentarne pojave mogu se ispravno vrednovati samo dijakronim pregledom.

Dalje autor prikazuje rukopisnu kroniku reformatske crkve od 1700. do 1825. godine. Daju se detaljni opisi običaja u vezi s krštenjem, vjenčanjem, svadbom, opisuju se nošnje kod svadbe, odgoj djece, pogrebni običaji.

Paládi-Kovács Attila daje prikaz života i rada rano preminulog etnografa samouka Šome Brauna (poginuo 1942. god. u tzv. kaznenom bataljonu). U njegove prve radove spada djelo o primitivnoj kulturi. Njegova knjiga o komparativnom istraživanju pripovijedaka služi kao obavezna sveučilišna lektira. Autor nagovijesta veću monografiju o životu i radu Šome Brauna.

Sárkány Mihály prikazuje vrste mađarskih narodnih pripovijedaka izražene u postocima pomoću segmenata kruga. Uz tekst su priložena 24 kruga.

Szemerényi Ágnes piše o životu i radu učitelja iz Erdelja, Jánosa Ősza, vrijednog zapisača narodnih pripovijedaka. Nema rom nadležnih, zabo-

ravljen za vrijeme života, doživio je izdanje jednog djela pripovijedaka koje je bio zapisao, ali izdanje je objavljeno bez njegova znanja i — bez njegova imena. Najvažnija djela tog zapisiavača izlaze tek poslije njegove smrti.

Kriza Ildikó piše o antologiji mađarskih narodnih balada (uredio Ortutay, s primjedbama Kriza). Govoreći prvo o historijskom aspektu, na osnovi kojega se balade mogu podijeliti na stare i nove, autor izlaže svoje mišljenje o klasifikaciji balada po temama, što smatra vrlo pogodnim budući da pomoću te klasifikacije istraživač može doći do osnovne ideje balade. Antologija je, među ostalim, izbacila na površinu i konstataciju da jedino narodna balada može prikazati tragičan ili komičan sadržaj s istim redom motiva.

VII. svezak — 1973. godina

Andrásfalvy Bertalan upoznaje nas s dvostrukom migracijom stanovnika pet sela iz Bukovine. Narod je 1941. godine preseljen u Bačku, a poslije rata u zapadne krajeve Mađarske.

Ova grupa stoljećima je živjela odvojeno od ostalih Sekelja i sačuvala je bogatstvo etnografske građe. Na tu činjenicu Ortutay je upozorio Hungarološki institut 1941. i 1942. godine, a Kodály je još 1914. godine obišao ova sela i bilježio narodne pjesme. Kasnije ih je smatrao najvrednijim primjercima svoje velike zbirke.

U ovom radu autor daje primjere i analizu narodnih pjesama na osnovi vlastitog bilježenja. Dalje nas upoznaje s »mrtvačkim knjigama« ove narodnosne grupe. Knjige se čitaju pri bdjenju i sadrže, osim pjesama i molitvi uobičajenih pri bdjenju pored pokojnika (i po dvije noći), i povijesne podatke iz prošlosti sela, štiva o biblijskim osobama, zatim o Aleksandru Velikom, Atili, Franji Josipu, o novijim pronalascima itd.

Autor prikazuje i tok prilagodavanja ove narodnosne grupe u novoj domovini.

Faragó József prikazuje baladu koja je zabilježena jedino u selu izoliranog položaja, u Magyardécsu. Citira Vargyasa, koji smatra da su balade ove vrste donijeli francuski doseljenici od 12. do 15. stoljeća.

Motiv balade (šetnja mladog para u šumi, tragičan ishod), pojavljuje se i u rumunjskim, buganskim i srpskohrvatskim baladama, ali te varijacije samo su slične a ne istovjetne s onom zabilježenom u Magyardécsu.

Kiss Mária izvještava da spomen-dani pokojnika, zabilježeni kod Srba u okolic: Budima (mjesto Budakalász, Pomáz i Cöbanka), jesu zadušnice i ružičalo. Spomen se drži četiri puta na godinu, i to u prvoj godini kao obiteljski spomen, a kasnije kao spomen zajednice. Spomenuvši pogrebni obred (opelo) i »prvo koljivo«, autor opisuje i »daću« iza pogreba kod kuće pokojnika. Na dan iza pogreba neparan broj žena (do 9) iz rodbine ili susjedstva posjete grob i obilazeći vrše simbolično »okopavanje«, čineći rukom pokrete kao pri kopanju. Nakon 6 tjedna daje se u crkvi koljivo na uspomenu pokojnika, a u podne kod kuće daća (sofra, trpeza). Ostaci koljiva i kolača iznose se poslije podne na groblje i ponudi se uglavnom siročinja koja se tamo skuplja. Davanje koljiva ponovi se za polugodišnjicu i godišnjicu. Kasnije zadušnice daju se u danima predviđenim kalendarom.

Ružičalo je zajednički spomen-dan mrtvih cijelog sela. U ovom kraju to je ponedjeljak iza uskrsnog tjedna. Koljivo i hrana se procesijom nosi iz crkve na groblje, gdje se prvo okade novi grobovi, a zatim i ostali. Za taj dan posebno se oboje jaja, najčešće crveno. Priloženo je 6 fotografija.

Kovács Ágnes autor je referata o umecima na stranom jeziku u tekstovima narodnih umotvorina u prozi. Referat je pročitán na kongresu 14 — 18. rujna 1971. u Bovcu, SR Slovenija, a ovdje se dodaje nekoliko primjera više.

Krupa András daje opis nekih vjerovanja slovačkog stanovništva u tri mjesta u Mađarskoj: o sreći (nesreći) što je donosi samo muškarac, odnosno samo žena, vjerovanja u vezi s dijelovima tijela (npr. kada svrbi nos... itd.), o ljubavnim magijama, porodu, uroku, smrti, bauku i druga.

Martin György piše o tri mađarska muška plesa, odnosno o polazištu (pristupu) u komparativnom proučavanju muških plesova u Erdelju. Autor naglašava važnost zapisivanja tih plesova budući da se naslućuje njihovo brzo

nestajanje. U kratkom uvodu govori o povijesnom razvoju, međusobnom odnosu i utjecaju mađarskog i rumunjskog plesa.

Autor daje cjelovit opis tniju muških plesova (legényes, verbunk, lassú magyar) s podacima o razlikama i promjenama u tempu, ritmu i muzičkoj pratnji.

Ujváry Zoltán istražuje rumunjski običaj da se u vremenu oko Božića ide po selu pod maskom koze (koji put i druge životinje, npr. rode). Drvena glava koze (donja čeljust je pokretljiva pomoću uzice) pričvršćena je na motku, čovjek je pokriven plaštom do zemlje, prati ga grupa (u Moldaviji isto zakrabuljena) od 6 do 24 momka, od kojih svaki ima svoju funkciju. Pjevaju, a »turka« i pleše. Zadnji dan, kada su već obišli cijelo selo, turku »ubiju«, oplakuju, stave na ljestve i odnesu kući, gdje počinje vesela »daca«.

Autor donosi više tekstova pjesme (»kolinde«) ophoda turke, i to i na rumunjskom jeziku i u prijevodu na mađarski.

Turka ili sličan običaj postoji ponegdje i za vrijeme fašnika, no autor obraća pažnju posebno na običaje oko Božića zbog evropskih paralela. Priložene su 3 fotografije i jedan vrlo instruktivan crtež.

Bela RÖMER

ETUDES FINNO-OUGRIENNES, Tome IX, 1972, Akademiai Kiado, Librairie Klincksieck, Budapest 1974, 212 str.; Tome X, 1973, Akademiai Kiado, Librairie Klincksieck, Budapest 1975, 320 str.

Prema riječima redakcije (koja se nalazi u Parizu), zadatak je časopisa da se posveti istraživanju ugro-finskih jezika i naroda koji govore tim jezicima. Časopis izlazi jednom na godinu i objavljuje radove na francuskom, njemačkom, ruskom i engleskom jeziku. Radovi većinom obrađuju lingvi-

stičke teme, ali će i etnolog, posebno pak stručnjak koji se bavi folklorom, redovito naći nešto što će mu biti od koristi, i to ili među samim radovima ili u iscrpnim prikazima. Tako će rad **J. Eronena On some analogies between Dravidian and Uralian**, s dalekosežnim konkluzijama i solidnim uputama na literaturu, privući pažnju stručnjaka koji se bave istraživanjem života i kulture tih naroda (sv. IX).

U istom broju prikazuje se rad **Zoltána Ujváryja** o narodnim pjesmama i baladama **Székelyja** zabilježenima kod nas u Ivanovu, Vojlovici i Skorenovu.

U X. broju časopisa objavljen je ovdje rad **Petera Domokoša Le chant folklorique Oudmourte**. Donosi se tridesetak pjesama na jeziku Udmurta (Votjaka) a paralelno i njihov francuski prijevod.

Autor iznosi kako pjesma prati ove ljude od rođenja do smrti. Ovaj narod ima prirodnu sklonost prema muzici i vrlo lako pamti melodije, a nije rijetko da pjevač zna napamet i po 4000 stihova.

Autor primjećuje da se pri čitanju tih pjesama osjeća atmosfera davne prošlosti, one iz ugro-finske zajednice. To su reminiscencije **Kalewale**, koje odjekuju i u suvremenoj poeziji: nekoliko je, na primjer, čuvenih pjesama mađarskog pjesnika **Attila Józsefa** (1905—1937) inspirirano finskim i vogulskim folklorom.

Bela RÖMER

KULTURA I UMJETNOST U NOB-U I SOCIJALISTIČKOJ REVOLUCIJI U HRVATSKOJ, Zbornik, urednici **I. JELIĆ, D. RIHTMAN-AUGUŠTIN** i **V. ZANINOVIĆ**, Institut za historiju radničkog pokreta i Izdavačko poduzeće August Cesarec, Zagreb 1975, 431 str.

Zbornik sadrži 33 priloga sa znanstvenog skupa »Kultura i umjetnost u NOB-u i socijalističkoj revoluciji u Hrvatskoj« koji je održan u Zagrebu od 4. do 6. prosinca 1974. Skup je or-